

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНУ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Бутко М.П., доктор економічних наук, професор

Зеленська О.О., кандидат економічних наук, доцент

Кравченко Н.О., кандидат економічних наук

Статтю присвячено вивченню проблем залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Проведено аналіз діяльності іноземних інвесторів в Україні; визначено фактори, які формують у державі інвестиційний клімат; розроблено систему заходів, здатних поліпшити інвестиційну привабливість країни.

The article is devoted to problems of drawing direct foreign investment into Ukrainian economy. Analysis of foreign investors activity in Ukraine is carried out, factors forming investment climate in the state are determined. Systems of measures, which are suitable for improving of investment attractiveness of the country, are elaborated.

ВСТУП

Інтеграція України в світову економічну систему передбачає структурну модернізацію її економіки на інноваційній основі, а відтак потребує значних обсягів капіталовкладень. З огляду на обмеженість внутрішніх джерел фінансових ресурсів, необхідним вбачається залучення зовнішніх інвестицій. Як свідчить світовий досвід, ефективне використання коштів іноземних інвесторів стало головним чинником розвитку багатьох країн із перехідною економікою. На сьогоднішній день

частка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у загальному обсязі інвестицій, спрямованих у вітчизняну економіку, є надзвичайно низькою. Отже, залучення іноземних інвестицій в Україну нині залишається однією з пріоритетних проблем розвитку соціально-господарської системи держави.

Теорію та практику залучення прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку висвітлено в працях багатьох вітчизняних вчених, зокрема Бутка М.П., Гаврилюка О.В., Гайдуцького А.П., Галузи С.Г., Геєця В.М., Данилишина Б.М., Лук'яненка Д.Г., Макогона Ю.В., Новікова В., Носова О., Пересади А.А., Семенова Г.А., Федоренка В.Г., Ж. Фей, Чернюк Л.Г., Чумаченка М.Г. та ін. Дослідження згаданих авторів стосуються, передусім, аналізу різноманітних аспектів інвестиційної діяльності в Україні та її регіонах; визначення необхідних для структурної модернізації вітчизняної економіки обсягів капіталовкладень (у т.ч. коштів нерезидентів), а також пріоритетів в інвестуванні; оцінки рівня інвестиційної привабливості регіонів та ефективності інвестиційного процесу в державі; вивчення зарубіжного досвіду з питань залучення іноземних інвестицій; визначення і обґрунтування важелів та методів стимулювання інвестиційної активності; поліпшення інвестиційного клімату в Україні тощо.

Разом з тим несприятливий інвестиційний клімат в Україні, а відтак – надзвичайно низька активність іноземних інвесторів у державі актуалізують подальші наукові дослідження з даної проблематики, передусім стосовно виявлення та ліквідації причин, які стримують вкладання капіталу нерезидентами, чи взагалі відлякують їх.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою пропонованої статті є розробка системи заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату в Україні, а відтак – на зростання

обсягів прямих іноземних інвестицій в її економіку. Досягнення поставленої мети бачиться можливим через послідовне вирішення наступних завдань: аналіз діяльності іноземних інвесторів в економіці України на сучасному етапі її розвитку; визначення та оцінка факторів, які формують у державі інвестиційний клімат; розробка системи заходів, здатних поліпшити інвестиційну привабливість України та забезпечити збільшення обсягів надходжень прямих іноземних інвестицій в її економіку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України на 1.01.2006 р. становив 16,4 млрд. дол. США, що в 4,2 рази більше, ніж у 2000 р., або в розрахунку на 1 жителя держави – 349,2 дол. США (мінімальний рівень цього показника зафіксовано в Чернівецькій області – 33,3 дол.; максимальний – у м. Києві – 1340,4 дол.). Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну на сьогоднішній день є позитивною: за останній рік їх приріст перевищив 7,3 млрд. дол. США. Однак абсолютна величина ПІІ, залучених в економіку держави (з огляду на масштабність завдань, що стоять перед нею на нинішньому етапі розвитку) є недостатньою [3, с. 272].

Головною причиною цього є несприятливий інвестиційний клімат у цілому в державі. За оцінками експертів Українсько-Європейського консультативного Центру, із 6 груп факторів, що його визначають (політичні, правові, економічні, соціальні, екологічні, геополітичні), високу оцінку мають лише соціальні (професійна підготовка та кваліфікація українського персоналу) та географічне розташування країни. Привабливим для іноземних інвесторів є також місткий внутрішній ринок споживання, потужний науково-технічний потенціал. Інші чинники мають або низьку позитивну (політичні), або негативну оцінку. Передусім

це політична й економічна нестабільність, постійна зміна „правил гри” та законодавства щодо іноземних інвестицій; недостатня захищеність прав власників, нерозвиненість інфраструктури українського ринку, некомпетентність чиновників тощо. На інвестиційну привабливість України та її окремих регіонів для іноземних інвесторів негативно впливає також її імідж як країни з високим рівнем корумпованості.

Висновки згаданої експертної групи підтверджуються результатами опитування, проведеного Інститутом Адама Сміта серед 250 іноземних та українських компаній у 2007 р. Основними факторами, що стримують нарощування темпів приросту прямих іноземних інвестицій в Україну, 38% опитаних респондентів вважають слабку правову базу, 36% – корупцію, 6% – бюрократію, 6% – протекціонізм на користь місцевих гравців, 5% – недостатньо розвинуту інфраструктуру, 5% – нерозвинені фінансові ринки [2].

Результати цього ж опитування показали, що прийняття рішення про вкладання капіталу нерезидентами приймаються із врахуванням розміру й потенціалу ринку (44% опитаних), загального інвестиційного клімату (29%), параметрів правового поля (18%), макроекономічних показників країни (5%), членства в СОТ (3%), ініціатив регіональної адміністрації (1%) [2].

На сьогоднішній день найпопулярнішим способом залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України є створення спільних підприємств та фінансовий лізинг, що є реальною можливістю для вітчизняних товаровиробників модернізувати власну матеріально-технічну базу, а також забезпечити вихід на зовнішні ринки з конкурентноздатною продукцією.

Серед регіонів України найбільш привабливими для зарубіжних інвесторів є столичний, передусім м. Київ (22,1% від загального обсягу ПІІ) та Київська обл. (3,6%); індустриально розвинені області, зокрема

Дніпропетровська (10,5%), Донецька (3,6%), Запорізька (3,4%), Харківська (2,9%), а також прикордонні й приморські території, як то: Одеська (3,6%), АР Крим (2,8%) та Львівська (2,3%) області. Фактичні пропорції територіального розподілу інвестиційних ресурсів у державі підтверджують не останню роль географічного фактора при виборі об'єктів прикладання капіталу [3, с. 272].

Серед галузей економіки України традиційно високу інвестиційну привабливість мають оптова торгівля та посередництво в торгівлі, металургія та оброблення металу, харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів, фінансова діяльність, операції з нерухомістю, транспорт і зв'язок, машинобудування, хімічна та нафтохімічна промисловість, будівництво (табл. 1).

Таблиця 1

Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності в 2001 - 2005 рр.

Вид економічної діяльності	2001	2005
Всього	100	100
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	2,0	1,8
Промисловість	51,9	30,9
харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів	18,1	7,2
легка промисловість	1,2	0,8
виробництво деревини та виробів з деревини	1,2	1,0
целюлозно-паперова промисловість	1,2	1,0
хімічна та нафтохімічна промисловість	5,3	3,6
металургія та оброблення металу	3,9	7,5
машинобудування	7,8	4,2
Будівництво	2,6	2,4
Оптова та роздрібна торгівля	17,6	11,9
Готелі та ресторани	2,6	1,7
Транспорт і зв'язок	7,0	4,5
Фінансова діяльність	8,2	6,5
Операції з нерухомістю	4,0	5,7

Джерело: [3, с. 271].

Подібні галузеві вподобання іноземних інвесторів зафіксувало в 2007 р. вже згадуване опитування іноземних компаній. За його результатами 43% респондентів готові вкладати кошти в нерухомість, 15% – в роздрібну торгівлю, 13% – в банківську справу, 8% – в енергетику, 5% – в металургію [2].

Така галузева спрямованість іноземних інвестицій чітко демонструє інтерес нерезидентів до галузей невиробничої сфери зі швидким оборотом капіталу й високою прибутковістю, в той час, як виробнича діяльність, потребуючи великих капіталовкладень і характеризуючись порівняно низькою мобільністю, не викликає такого ступеня зацікавленості зарубіжних інвесторів.

На сьогоднішній день інвестиційне співробітництво з Україною найбільш активно здійснюють Німеччина – 5,5 млрд. дол. (33,6% від загального обсягу прямих інвестицій зарубіжних країн в економіку держави), Кіпр – 1,6 млрд. дол. (9,5%), Австрія – 1,4 млрд. дол. (8,7%), США – 1,3 млрд. дол. (8,4%) та Великобританія – 1,2 млрд. дол. (7,1%). Сполучені Штати Америки та Кіпр і в усі попередні роки були в державі найактивнішими інвесторами, а Німеччина, яка нині займає перше місце за обсягом вкладених в економіку України інвестицій, ще у попередньому 2004 р. інвестувала лише 7,2% коштів від загального обсягу ПІІ [3, с. 270].

Аналіз статистичних даних дозволяє констатувати досить низьку активність іноземних інвесторів в Україні та недостатній рівень обсягів залучених в її економіку інвестицій, що пояснюється передусім низьким рівнем інвестиційної привабливості держави.

Державна інвестиційна стратегія має формуватися з урахуванням наступних принципів:

- концентрація інвестиційного потенціалу в сферах, де Україна має реальні конкурентні переваги на зовнішніх та внутрішніх ринках (харчова,

легка, целюлозно-паперова промисловість, машинобудування, житлове будівництво, туризм і т.ін.);

- спрямування зарубіжних інвестицій у напрямку структурних перетворень господарського комплексу (підвищення частки машинобудування, хімічної промисловості, сфери обслуговування тощо);

- створення умов для інвестиційної підтримки інноваційних технологій, які здатні приносити додаткові кошти для забезпечення розширеного відтворення на оновленій техніко-економічній основі;

- націленість інвестиційної діяльності на забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку держави.

Одним із вагомих факторів посилення інвестиційної привабливості територій, особливо депресивних, виступає створення вільних економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності. На сьогоднішній день в Україні ставлення до них є неоднозначним, просто полярним. З одного боку, надання інвестиційних преференцій окремим територіям оцінюють як «чорні діри» в бюджеті, з іншого вважають панацеєю, здатною швидко і просто вирішити найскладніші проблеми розвитку економіки, тим більше в умовах існування в Україні потужного „тіньового сектору" [4, с. 134].

СЕЗ і ТПР існують в усьому світі і є економічно виправданими. Як свідчить світовий досвід створення територій з інвестиційними преференціями відкриває нові можливості вибору напрямів інвестування економіки країни-реципієнта, а також сприяє росту якості організації зовнішніх контактів виробництва та інфраструктури, запозиченню передового організаційного і управлінського досвіду ринкових методів господарювання, збільшенню надходжень валюти від експорту товарів та послуг, підвищенню конкурентоспроможності та інноваційності національного виробництва країни-реципієнта, створенню умов для переходу до наукомістких прогресивних видів виробництва і нових

галузей промисловості, підвищенню ефективності використання природних і трудових ресурсів, а отже – прискоренню соціально-економічного розвитку держави.

Повільний розвиток процесу іноземного інвестування в Україні значною мірою зумовлений її недостатньо розвинутою ринковою інфраструктурою. Стан виробничої інфраструктури (транспортної системи, мережі зв'язку, складського господарства тощо) справляє значний вплив на пошук інвестиційної діяльності. Суттєве значення має також розвинута система бізнес-послуг: консалтингових, юридичних, страхових, аудиторських, а також відповідний рівень діяльності фінансово-кредитних установ держави. Сучасний рівень розвитку ринкової інфраструктури не задовольняє потреб іноземних інвесторів навіть в якісному, з точки зору міжнародних вимог, інформаційно-консалтинговому обслуговуванні, оскільки на початку трансформаційного періоду Україна не мала відбудованої системи власних самостійно діючих сервісних служб. Тому необхідна ефективна взаємодія центральних, місцевих органів влади і наукових центрів, із залученням кваліфікованих зарубіжних спеціалістів для прискореного формування сучасного ринкового інфраструктурного середовища.

Вирішення цього завдання можна досягти шляхом створення мережі агентств регіонального розвитку. Зараз в Україні існує велика кількість подібних інституцій, але вони потребують координації своєї діяльності для послідовної і комплексної реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку економіки країни. З цією метою, згідно з Указом Президента України „Про заходи щодо поліпшення інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні" від 19 липня 2005 р. за № 1116/2005, передбачено створення Національної ради України з інвестицій та інновацій і Державного агентства України з інвестицій та інновацій, підпорядкованих Президентові України. Зазначені інституції

покликані сприяти формуванню і реалізації єдиної державної політики з інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні, координації діяльності державних органів і громадських інститутів у цій сфері.

Орієнтирами здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні на сучасному етапі її розвитку мають бути:

1. Визначення зовнішньоекономічних пріоритетів інвестиційних проектів з метою запобігання закріпленню технологічної відсталості окремих підприємств, відбір на тендерній основі інвестиційних проектів з орієнтацією на переваги комплексності регіонального розвитку; формування чіткої експортної спеціалізації території та стимулювання експортного виробництва.

2. Сприяння розвитку транснаціональних елементів в економіці держави, які організаційно мають форму спільних підприємств, холдингів, вертикально та горизонтально інтегрованих структур, промислово-фінансових груп; транскордонних господарських об'єднань субрегіонального типу.

3. Формування адекватної системи зв'язків вітчизняної економіки із зовнішнім середовищем: трансформація виробництва в напрямі форсованого розвитку галузей, продукція яких має реальні конкурентні переваги на зовнішніх ринках; підготовка інфраструктурного забезпечення до активного функціонування у сфері зовнішньої взаємодії, в тому числі – іноземного інвестування.

ВИСНОВКИ

Інвестиційна діяльність держави є одним із вагомих інструментів її економічної політики. Відтак заходи, покликані сприяти залученню іноземного капіталу в економіку України та її окремих регіонів, на нашу думку, мають бути спрямованими на:

- забезпечення макроекономічної і політичної стабільності;
- зниження бар'єру для іноземних підприємців шляхом впровадження одноразової процедури започаткування нового бізнесу;
- створення чіткого і надійного правового поля, здатного забезпечити захист прав власника;
- реформування системи оподаткування в напрямі зниження податкового тиску, вдосконалення системи стягнення і відшкодування податків;
- перегляд митних тарифів;
- проведення активної боротьби з корупцією та бюрократичними затягуваннями;
- сприяння створенню в Україні фондового ринку з урахуванням конкурентоспроможності вітчизняних і зарубіжних інвесторів та активності фінансових посередників, стимулюючи залучення портфельних іноземних інвестицій.

Література:

1. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності. Стат. збірник. – К.: 2006. - 151 с.
2. Инвестор отвечает // Бизнес. -2007. - № 12. – с. 38/
3. Статистичний щорічник України за 2005 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2006. – 645 с.
4. Ж. Фей Прямые иностранные инвестиции в транзитивной экономике. – К.: Знания Украины, 2005. – 156 с.